

הלוחם לשלום עם ירדן ולשלום הערבה | אליקים רובינשטיין

לכבודו ולזכרו של שי בן-אליהו ע"ה
שי בן-אליהו והשלום עם ירדן כרוכים בתודעתי יחדיו. אינה לי גורלי לעמוד בראש משלחת ישראל לשיחות השלום עם ירדן מראשיתן ועד סיומן בחוזה השלום. כבר מן התקופה הראשונה למו"מ, לאחר ועידת מדריד ב-1991 ומשהחלו השיחות בווינגטון, התייצב שי – אז בראש המועצה האזורית הערבה התיכונה – במשרדי (כיהנתי אז כמזכיר הממשלה), ומאז לאורך שלושה ארבע שנים לא הניח סבב מו"מ ולא הותיר אבן לא הפוכה במאמץ להבטיח את האינטרסים של יישובי הערבה כולם – כך עד חתימת חוזה השלום ואחר כך עד סימונו הפורמלי של גבול הערבה לפי חוזה השלום.

מבחינת יישובי הערבה עמדה על הפרק סוגיה קשה. מאז שנות השבעים הם עיבדו כ-50% מקרקעותיהם מצדו המזרחי של קו שביתת הנשק מ-1949 (שמעולם לא הוכר כגבול). ירדן תבעה שיבה לקו שביתת הנשק (שבעבר לא הייתה נכונות לראות בו גבול), מה שיכול היה להיות מכה קשה ליישובי הערבה.

בהשאלה אוכל לומר ששי כמעט "התנחל" בלשכתי, או שמא נאמר הטיל עליה מצור לאורך השנים הללו. דברים אלו נכתבים כתום כשני עשורים למו"מ לשלום, וממרחק הימים נראית לי כמלוא משמעה מסירותו לאין שיעור של שי בשליחותו, שהתבטאה כמעט במגע מתמיד עמי כראש המשלחת למו"מ אך גם עם ראש הממשלה יצחק רבין ע"ה, ובתזכורת מתמדת לצורכי הערבה. רחשתי לשי כבוד רב. היה זה אדם שבצעירותו המוקדמת ויתר על אפשרות של לימודים, עבודה והתפתחות במרכז הארץ (הוא בא מתל אביב) ונשא נפשו לחלוציות בהפרחת שממות הערבה. עסקינן בשלהי שנות החמישים למאה הקודמת, תקופה שלבד מן השמש הקופחת (שלא נשתנתה גם כיום), התאפיינה גם בקשרי תחבורה דלים ובהיעדר הטכנולוגיה שהתפתחה לאחר מכן. שי וחבריו נענו לקריאתו של דוד בן-גוריון לחלוציות טהורה של "לשמה" והקימו את עין יהב, יישוב לתפארת, וכמותו קמו עוד יישובים חקלאיים בערבה. סכנת הפקעתם מעיבוד האדמות שבהן חרשו וקצרו מאז שנות השבעים, אדמות שהיו טרשים, שלא חרש בהן אדם לפנייהם והם הפכו לשדות פורחים – איימה אפוא על יישובי הערבה, אזור חיוני למדינת ישראל.

שי היה המנחיל הגדול של תודעה זו, ואף כי נפגשנו גם עם ראשי המועצות האזוריות האחרות וגם עמדתי על כך שהמשלחת הישראלית תבקר בערבה, המגע עמו היה העיקרי – אינטנסיבי ושוטף. נוצרו בינינו יחסי אמון שהניבו ידידות רבה. האמון התבטא בכך שעל דעת ראש המשלה רבין עדכנתי תדיר את שי במהלכים וברעיונות. הוא התבטא גם בכך ששי, חרף לחצים וגם חששות, לא יצא במאבק פומבי על אדמות הערבה אלא נתן אמון בראש המשלה ובנושאים ונותנים מטעמו.

לאחר משא ומתן לא פשוט – בעיניי נושא הגבול הוא מעיקרי ההישגים בחוזה השלום – הושג הסדר חילופי השטחים בערבה. נקבע שכל האדמות המעובדות יישארו בריבונות ישראל (למעט באזור צופר שלגביו, בשל עומק שטחי העיבוד בתוך השטח הירדני, נקבע הסדר מיוחד), תמורת שיבה לקו שביתת הנשק וחילופי שטחים של כ-40 קמ"ר. פרט לצופר, אפוא, הציב ההסדר את הגבול על קו המחרשה הישראלית, ולא בכדי הוא היה למקור שמחה וסיפוק לשי הן על ההישג עצמו הן על תרומתו לתודעה של הדרג המדיני ושלנו.

במלאכת הגבול עסקו במשלחתנו משה קחנובסקי, נח כנרתי, דוד שטנר וחיים סרברו, שותפיי לדרך. זאת בנוסף לפרופ' משה ברור, פרופ' גדעון ביגר ועו"ד דוד קורנבליט ממשרד החוץ. ראויים הם להיזכר לטובה ולא הזכרנו את כולם. שי גם פעל רבות לאחר כריתת השלום לשיתוף פעולה ירדני-ישראלי באמצעות הקמת מכללה ישראלית-ירדנית-אמריקנית. הוא חלה וגם המצב המדיני לא היה מזהיר ועל כן התכנית לא המריאה. עדיין אפשר להתפלל כי יבוא יום הגשמתה.

על הנוסע בערבה (ואף מפעלי ים המלח בכלל) להחזיק תודה מרובה לשי שחרש עם רוני תבל"א, רעייתו המסורה, ברגבי הערבה וסייע מאוד להמשך שגשוגה. לבד מהיותו חקלאי ומנהיג ציבור, היה בעל נפש של משורר ובעל עט מהיר.

חבל על דאבדין.

בעין יהב, 2012

ד"ר אליקים רובינשטיין,
מזכיר המשלה לשעבר
וראש המשלחת הישראלית
להסכם השלום עם ירדן;
שופט בבית המשפט העליון
בירושלים